

ZİHİNSEL ÖZÜRLÜ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİNDE BÜTÜNLEŞTİRME YÖNTEMİ (Amacı, Türleri, Gerektirdiği Koşullar)

Dr. Ali CİVELEK

Her insan belirli bir biçimde işleyen fiziki bir yapı ile dünyaya gelse de bu yapı, nitelikleri yönünden birbirinden farklılıklar gösterir. Bu farklılıklar olumsuzlukları içerdiği zaman özürleri oluşturur.

Özür, bireyin yaşına, cinsiyetine ve içinde yaşadığı toplumun sosyo - kültürel etmenlerine bağlı olarak üstlenmesi gereken rolleri, birtakım yetersizlikler yüzünden gereği gibi oynayamaması halidir (Özsoy, 1989, s. 177).

Özürülüler, " Özel Eğitim" kapsamı içinde incelenmektedirler. Özel eğitime gereksinim duyan çocuklar, çok değişik özellikleri olan bir gruptur. Bu çocuklar genel olarak kendi içlerinde beden özellikleri, uyum özellikleri, zihinsel özellikleri ve öğrenme güçleri yönlerinden olmak üzere 4 ana grupta toplanabilirler.

Bu grupta yer alan zihinsel özürülü çocuklar şu şekilde tanımlanmaktadır; " Genel zihin fonksiyonları ve uyum yeteneği açısından yaşlarına göre anlamlı bir biçimde gerilikleri olan ve bu gerilikleri tüm gelişim basamaklarında açıkça görülebilen çocuklardır (Heward - Orlansky, 1984, s. 70).

Zihinsel özürülü çocuklar homojen bir grup olmayıp, zeka bölümlerine göre birtakım alt gruplara ayrılmaktadırlar.

Yapılan çeşitli gruplamalar içinde en çok kabul görenlerden birisi aşağıda sunulmaktadır :

ZİHİNSEL ÖZÜR VE ALT GRUPLARI

Özür Grubu	Zeka Bölümü
Eğitilebilir Zihinsel Özürülüler	50 - 55 ile 70 arası
Öğretilebilir Zihinsel Özürülüler	35 - 40 ile 50 - 55 arası
Ağır Derecede Zihinsel Özürülüler	20 - 25 ile 35 - 40 arası
Çok Ağır Derecede Zihinsel Özürülüler	20 - 25'in altı

Kaynak : D.P. Hallahan - J. M. Kauffman, " Exceptional Children" Prentice Hall International, Inc., New Jersey, 1988, s. 48

İçinde yaşadığımız toplumun % 14'ü, özel eğitime muhtaç insanlardan oluşmaktadır. Genel nüfusun da % 3'ü zihinsel özürli olarak kabul edilmektedir (Heward - Orlansky, 1984, s. 72).

Küçümsenemeyecek sayıda olan zihinsel özürli çocukların eğitimi, üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Hem insancıl görüş gereği, hem demokratik görüş gereği bu insanların yetenekleri ölçüsünde eğitilmeleri şarttır. Ayrıca, her insanın kendi çapında verimli olabileceği bir iş mutlaka vardır. Bu kadar insanın eğitilmeleri sonunda ortaya çıkacak aktif güç, bulunabilecekleri katkılar düşünüldüğünde, özürli çocukların eğitilmelerinin, aynı zamanda ekonomik bir gerek olduğu da düşünülebilir.

Gelişmiş ülkeler bu konuya gereken ilgiyi göstermekte ve zihinsel özürli çocukların eğitimlerinde, bilimsel araştırmalarla desteklenmiş yeni yöntemler geliştirmektedirler. Bu ülkelerde özürli çocukların ayrı yerlerde eğitilmesi görüşü uzunca bir süreden beri benimsenmemektedir. Zihinsel özürli çocuklar, eğitimlerini çoğunlukla normal yaşlılarıyla bir arada almaktadırlar. Bu çocuklar, yeteneklerinin ve ülke olanaklarının (bu konu için hazırlanmış özel araç - gereç, özel programlar ve yetişmiş uzman personel) elverdiği ölçüde normal yaşlılarıyla bütünleştirilmektedirler.

Eğitimde fırsat eşitliği görüşünden kaynaklanan bütünleştirme; " Özürli çocukların, özür derecesine ve kullanılacak kaynakların tanıdığı olanaklara bağlı olarak, mümkün olduğunca normal okul programlarına yerleştirilmeleri ve normal yaşlılarıyla eşit eğitim şartları altında birlikte eğitilmeleri sürecidir" (Bryan - Bryan, 1982, s. 29)

Ashley (1979, s. 46), bütünleştirmenin hedef aldığı temel amaçları, şu şekilde sıralamaktadır;

1. Ayrı yerde eğitimin getirdiği damgalamayı kaldırmak,
2. Özürli çocuğun sosyal statüsünü yükseltmek,
3. Daha iyi bir öğrenme çevresi sağlamak,
4. Ona, gerçek bir yaşam çevresi sağlamak,
5. Herbir çocuğa, daha kabul edilebilir, özelliklerine daha uygun hizmet sağlamak,
6. Daha çok çocuğun eğitimin sağlamak,
7. Zihinsel özürli çocukların eğitimlerinde çok büyük harcamaları önlemek, merkezileştirmeyi kaldırmak,
8. Ayrırcı kurumlardan uzaklaşmayı sağlamak.

Bu amaçların gerçekleştirilmesinde, çocuğun özür derecesi ve eldeki olanaklar gözönüne alınarak, üç tür bütünleştirme programı uygulanmaktadır;

A. Zihinsel özürlü çocuklar, derslerini normal yaşlılarından ayrı yerlerde almaktadırlar. Ancak, boş zaman faaliyetlerinde, dinlenmelerde, bazı okul etkinliklerinde (gezi, izcilik, vb.) bazı kütüphane çalışmalarında normal çocukları biraraya getirilmektedirler.

B. Zihinsel özürlü çocukların temel sınıfları yine normal yaşlılarından ayrıdır. Ancak, A tipi bütünleştirmeye ek olarak müzik, resim - iş, yaratıcı drama, beden eğitimi gibi fazla akademik yetenek gerektirmeyen derslerde normal yaşlılarıyla bütünleştirilmektedirler. Bu uygulamaya kısmen bütünleştirme de denilmektedir.

C. Üçüncü tip bütünleştirmede, zihinsel özürlü çocukların temel sınıfları, normal yaşlılarıyla sürekli birlikte olacakları normal sınıflardır. Ancak, özürlü çocuk desteğe gereksinim duyduğu alanlarda kaynak oda denilen yere gitmekte ve orada özel eğitim uzmanı ve öğretmeninden destek dersler almaktadır. Bu tip bütünleştirmede bir diğer çeşit uygulama da, özel eğitim uzmanının, özürlü çocuklara zaman zaman kendi sınıflarında destekleyici eğitim vermesidir (Alberta Department of Education Publications, 1982, s. 4).

Yukarıda açıklanan her bir bütünleştirme programının başarıyla uygulanabilmesi için koşulların uygun olması, bunun için birtakım ön hazırlıkların yapılması gereklidir. Zira, uygun olmayan şartlarda yapılacak bütünleştirme çalışmaları yarıardan çok zarar getirecek, özürlü çocuklarla normal çocukları birbirlerinden daha da uzaklaştıracaktır (Strain - Kerr, 1981, s. 15).

Singer ve Buttler (1987, s. 135) gerekli ön hazırlıkları şu şekilde sıralamaktadırlar;

I. Çevrenin (anne ve babaların, normal öğrencilerin, öğretmenlerin, yöneticilerin, diğer ilgili yakın çevrenin) bu konuda bilgilendirilmeleri, var olabilecek olumsuz tutumların değiştirilmesi çalışmaları yapılmalıdır.

II. Özürülülerin eğitimi konusunda bilgili (hatta bu konuda eğitimli olan) sınıf içi etkileşim ve iletişim konularında yeterli ve deneyimli olan öğretmenlerin, gerekli desteği sağlayabilecek özel eğitim uzmanlarının bulunması gereklidir.

III. Uygun öğretmen - öğrenci oranını sağlayabilen, yapılacak öğretim - eğitim etkinlikleri için gerekli araç gereci bulunduran okullar gereklidir.

Yukarıda yapılmasının gerekli olduğu vurgulanan ön hazırlıklar, zaman alıcı ve yoğun çaba isteyen çalışmalardır. Zira adı geçen her bir öge üzerinde tek tek durmak gerekli olabilecektir. Bu öğeleri ayrı ayrı incelemek, yapılması gerekli işlerin daha açıklık kazanması açısından yararlı olacaktır.

Anne - Babalar ve Yakın Çevre

Anne ve baba tutumlarının, özürlü olsun olmasın tüm çocukların üzerinde büyük etkileri vardır. Özellikle duygusal duyarlılıkları yüksek bulunan zihinsel

özürlü çocuklar sözkonusu olunca tutumların önemi daha da artmaktadır (Telford - Sawrey, 1972, s. 230).

Yapılan araştırmalara, anne babaların, zihinsel özürlü çocuklarına gerçekçi biçimde yaklaşmadıklarını ortaya koymaktadır. Zihinsel özürlü çocuklarından beklentileri, genellikle çok düşük düzeyde bulunmaktadır (Ysseldyke - Algozine, 1984, s. 52). Sağlıklı bir bütünleştirme programı için ise, anne ve babaların katkıları şart görülmektedir (Simpson - Myles, 1989 s. 292).

Bu bakımdan, çalışmalardan olumlu sonuç alınabilmesi için anne ve babaların, özürlü çocukları hakkındaki gerçekdışı inançlarını, olumsuz tutumlarını değiştirmek, bütünleştirme programları hakkında bilgilendirmek gereklidir (Stephens - Blackhurst - Magliocca, 1988, s. 252). Hatta, kardeşlerin ve ilgili yakın çevrenin de bu konuda bilgilendirilmelerinin yararlı olabileceği düşünülmektedir. (Donegan - Potts, 1988, s. 21).

Okuldaki Normal Çocuklar

Özürlü çocuklar zamanlarının büyük bir bölümünü okulda geçirecekleri için, beraber olacakları normal çocuklarla iletişimlerinin, etkileşimlerinin, onlar üzerinde büyük önemi vardır. Normal çocukların tutum ve davranışları, onların okul başarılarını olduğu kadar duygusal yaşamlarını da etkileyecektir.

Bu konuda yapılan çalışmalar, normal çocukların zihinsel özürlü yaşitlarını aralarına kabul etmeme, onları dışlama eğiliminde olduklarını göstermektedir (Gillmore - Farina, 1989, s. 301). Özellikle özürsüz erkek çocuklar, özürlü yaşitlarına, normal kızlara oranla daha dışlayıcı ve reddedici biçimde davranmaktadırlar (Strain - Kerr, 1981, s. 6).

Bu araştırma sonuçları dikkate alındığında, zihinsel özürlü çocukların bulunduğu okullarda normal çocukların tümünün (özellikle bütünleştirilecek çocuklar) özürlü çocuklar ve uygulanacak program hakkında bilgilendirilmelerinin, gerçek bir bütünleştirme programı için gerekli olduğu söylenebilir.

Öğretmenler ve Yöneticiler

Eğitim ve öğretimde en önemli öğelerden birisi de öğretmendir. Ek yardımlara ve desteğe gereksinim gösteren zihinsel özürlü çocuklar sözkonusu olduğunda, öğretmenlerin rolü daha da önem kazanmaktadır.

Bütünleştirme çalışmaları, ancak öğretmenlerin gayretleri emekleri ve bilgileri ile gerçekleştirilebilecektir. Bu tür çalışmaların gerekliliğine inanmayan, isteksiz ve bilgisiz bir öğretmenin sınıfında yapılacak bütünleştirme çalışmalarının, özürlü çocuğun yararından çok zararıyla sonuçlanacağı açıktır (Whitaker - Prieto , 1989, s. 9). Zira bütünleştirmede zihinsel özürlü çocukların başarıları, büyük ölçüde öğretmenin tutum ve davranışlarıyla yakından ilişkilidir. Ayrıca öğretmenin özürlü çocuğu tanıması, onun gereksinimlerini bilmesi ve eğitim -

öğretim programlarını buna göre esneklik içinde uygulayabilmesi çok önemlidir (Steinback - Steinback - Courtnege - Jaben, 1985, s. 144; Zirpoli - Snell - Lloyd, 1987, s. 31).

Bunun dışında, bütünleştirme yönteminde hedeflenen amaçlara ulaşabilmek için, öğretmenlerin birtakım niteliklere sahip olmalarında yarar görülmektedir. Bu nitelikler şu şekilde sıralanmaktadır :

1. Özürlü çocuklarla çalışabilmek,
2. Özürlü çocukların dışlanmamaları için uygun sınıf atmosferi hazırlayabilmek,
3. Davranış yönetimi tekniklerini kullanabilmek,
4. Sınıf yönetiminde, küme çalışmalarında, öğrencilerin bazı faaliyetlerinin organizasyonunda ve materyal kullanımında özürlü öğrencileri de gözönüne almak,
5. Bireysel öğretim yapabilmek,
6. Performans değerlendirmesi ve gereksinimlerin tanınmasını yapabilen, olası sorunların çözümlerine öneriler getirebilmek,
7. Anne - babalarla ve ilgili uzmanlarla sıkı işbirliği içine girerek, onlarla birlikte çalışma tekniklerini kullanmak gibi yeni rolleri üstlenmeleri gerekmektedir (Charles - Malian, 1980, s. 33).

Yöneticilerinde özürlü çocuklar, eğitimleri ve bunun için çevreyle ilişki kurma, kamuoyu yaratabilme yetenek ve özelliklerine sahip olmaları gereklidir (Charles - Malian, 1980, s. 33).

Görüldüğü üzere, bu konuda öğretmen ve yöneticilere önemli görevler düşmektedir. Buna karşın, yapılan araştırma sonuçları yönetici ve öğretmenlerin genellikle bütünleştirmeye pek sıcak bakmadıklarını ortaya koymaktadır. Yöneticiler okullarına, öğretmenler sınıflarına zihinsel özürlü çocuk almak istememektedirler ve bütünleştirmenin yararına da pek inanmamaktadırlar (Abramson, 1980, s. 326; Greenwood, 1985, s. 219; Gersten - Walker - Darch, 1988, s. 433).

Bütünleştirme programlarında yönetici ve öğretmenlerin büyük önemi gözönüne alındığında, uygulama öncesinde sistemli ve planlı bilgilendirme çalışmalarının (zihinsel özürlüler, bütünleştirme yöntemi ve gerekliliği, yararları konularını içeren bir form ve benzer içerikli seminerler düzenleme şeklinde) gerekliliği ortaya çıkacaktır.

Uzmanlar, Gerekli Araç - Gereç ve Diğer Koşullar

İstenilen sonuca ulaşmada, bir diğer önemli öge de uzmanlardır. Bütünleştirme çalışmaları yapılacak okullarda çalışacak uzmanların, özel eğitim

dalında en az lisans düzeyinde formal eğitim almış olmaları gereklidir. Uzmanların zihinsel özürülüler konusunda lisans üstü eğitim almış olmaları, uygulamaların daha verimli hale gelmesinde önemli bir etken olarak düşünölmektedir (Alberta Department of Educational Publication, 1982, s. 5).

Fiziki şartlar, gerekli araç ve gereçler de bireysel öğretimi destekleyecek şekilde düzenlenmiş olmalıdır. Sınıfta öğrenci sayısının sınırlı tutulması, hem öğretmenin çocuklarla tek tek ilgilenebilmesi hem de bireysel öğretime yönelebilmesi için yararlı ve gereklidir (Alberta Department of Educational Publication, 1982, s. 6).

Ayrıca, ders programlarının hem içerikleri hem de süreleri saptanırken, sınıfa alınacak özörlü çocukların zihinsel özellikleri bilhassa gözönüne alınmalıdır (Alberta Department of Educational Publication, 1982, s. 6).

Özetle söylenecek olursa; bütünleştirme programları, bir çok yönlerden bakıldığında yararlı ve uygulanması gerekli bir yöntemdir. Ancak, gerçek bir bütünleştirme programı uygulayabilmek için birçok ön hazırlıkların yapılması gereklidir. Ülke olanakları, çevre şartları, çoğunun özür derecesi gözönüne alınmaksızın yapılan bir bütünleştirme, büyük bir olasılıklayardan çok zarar getirebilecektir.

KAYNAKLAR

- Abramson. Marty " Implications of Mainstreaming, A Challenge for Special Education." **The Forth Review of Special Education**. Grune and Stratton Inc. New York 1980.
- Alberta Department of Education Publications, " **The Educable Mentally Handicapped Students In the Regular Classroom**", 1982.
- Ashley. G. Joyce, **Mainstreaming : One Step Forward, Two Steps Back. Educating Exceptional Children**. Dushkin Publishing Group, Inc. Connecticut, 1979.
- Bryan, H. James - Bryan, H. T. , **Exceptional Children**. Mayfield Publishing Company, Palo Alto, California, 1982.
- Charles. M. Malian, - M. Malian ", **The Special Student**. " The C. V. Mosby Company. St. Louis, 1980.
- Donegan. C. - Potts. M, " People With Menfal Handicap Living Alone In The Community. A Pilot Study of Their Quality of Life". **The British Journal of Subnormality**, 1988, XXXIV, 10-21.
- Gersten. Russel - Walker. H. Craig, " Relationship Between Teachers' Effectiveness and Their Tolerance for Handicapped Students". **Exceptional Children**. 1988. 54. 433-438

- Gillmore. J. L. - Farina. A., " The Social Reception of Mainstreamed Children in the Regular Classroom." **Journal of Mental Deficiency Research**, 1989, 33, 301 - 311
- Greenwood. R. Charles, " Settings or Setting Events as Treatment in Special Education? A Review of Mainstreaming." **Advances In Development and Behavioral Pediatrics**, 1985. 6. 205 - 239
- Hallahan. D. P. - Kauffman. J. M., "**Exceptional Children**" Prentice Hall International, Inc. New Jersey, 1988
- Heward. L. - Orlansky. D., "**Exceptional Children**". Charles E. Merrill Publishing Company - A Bell and Howel Company. Ohio, 1984
- Özsoy. Yahya, " Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar". **Türkiye'de Çoğunun Durumu**. 1990'ların Çocuk Politikası Kongresi, Maya Matbaacılık Ankara, 1989
- Simpson. L. R. - Myles. S. B. , " Parents Mainstreaming Modification Preferences For Their With Educable Mental Handicaps, Behavior Disorders and Learning Disabilities. " **Psychology in the Schools**. 1989, 26. 292 - 300
- Singer. D.J. - Buttler. A. J., " Education For All Handicapped Children Act: Schools As Agents of Social Reform." **Harvard Educational Review**. 1987, 57. 125 - 152
- Stainback. W.- Stainback. S. - Courtnege. L. - Jaben. T., " Facilitating Mainstreaming By Modifying The Mainstream."**Exceptional Children**. 1985, 52. 144 - 152
- Stephens. M. - BLackhurst. A. - Magliocca. A. L. , **Teaching Mainstreamed Students**. Pergamon Press, 1988
- Strain. S. - Kerr. M. M. , "**Mainstreaming Children In Schools**". Research and Programmatic Issues. Academic Press Inc. New York, 1981.
- Telford. C. W. - Sawrey. J. M. , " **The Exceptional Individual**". Prentice Hall Inc., New Jersey, 1972.
- Whitaker. H. J. - Prieto. A. G., " Modifying Teacher - Administrator Expectations and Attitudes. "**Focus on Exceptional Children** 1989,21.3 - 9
- Ysseldyke. E. J. - Algozzine. B., " **Introduction to Special Education**." Houghton Mifflin Company, Boston, 1984
- Zirpoli. J. T. - Snell. E. M. - Lloyd. H. B., " Characteristics of Persons With Mental Retardation". **The Journal of Special Education** 1987, 21. -31 - 41